

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ПРЕЗИДЕНТИ ХУЗУРИДАГИ
ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ
АКАДЕМИЯСИ

zNNTMA

18 МАЙ - ТОШКЕНТ

2021

СОЦИОЛОГИЯНИ ЎҚИТИШ ВА СОЦИАЛ ТАДҚИҚОТЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ

МАВЗУСИДАГИ ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯ

МАТЕРИАЛЛАРИ

I ҚИСМ

<https://nuu.uz>

Тошкент - 2021

**МИРЗО УЛУҒБЕК НОМИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИ
ИЖТИМОЙ ФАНЛАР ФАКУЛЬТЕТИ
«СОЦИОЛОГИЯ» КАФЕДРАСИ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ҲУЗУРИДАГИ
ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ АКАДЕМИЯСИ**

**“ИЖТИМОЙ ФИКР”
РЕСПУБЛИКА ЖАМОАТЧИЛИК ФИКРИНИ ЎРГАНИШ МАРКАЗИ**

**ЎЗБЕКИСТОН НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИ
МИЛЛИЙ АССОЦИАЦИЯСИ**

**СОЦИОЛОГИЯНИ ЎҚИТИШ ВА СОЦИАЛ ТАДҚИҚОТЛАРНИ
ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ**

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯ

МАТЕРИАЛЛАРИ

2021 йил 18 май

I ҚИСМ

Тошкент - 2021

бирлик ҳақидаги гипотеза – социал тизим интеграцияси таҳлилий мезонларни тизим мавжудлиги учун бирликнинг қанчалик кўп ёки кам талаб этилишини баҳолаш учун аниқлайди ҳамда бунга керак бўладиган бир қанча ҳаракатларни белгилайди¹.

АМАЛИЙ СОЦИОЛОГИЯНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТАРИХИ

Файзиева Ф.Б. – ЎзМУ таянч докторанти

Ҳозирги даврда мамлакатимизда давлат ва жамият қурилишининг умуман барча соҳаларини демократлаштиришга, соҳалар ривожланишида инновацион технологияларни жорий этишда амалий социологик тадқиқот соҳадаги вазиятни сифат жиҳатидан ўзгартириш, ҳамда социологик сўровлар ўтказишнинг янги ва замонавий тадқиқот амалиётини шакллантириш масаласи алоҳида аҳамият касб этмоқда.

XIX-XX асрларга келиб аҳолининг турли катламларининг турмуш тарзи, маиший шароитлари тўғрисидаги маълумотларни йиғишда илмий усуллардан кенг фойдаланилди. XIX-XX асрларда яшаб ўтган британиялик социолог Чарльз Бут, аҳолининг кам таъминланган қатлами ҳақида маълумотларни йиғишнинг илмий усулларини қўллайди ва ушбу изланишлар унинг Ватани ва АҚШда катта қизиқиш уйғотади.² Ушбу социологик тадқиқотлар асосида давлат сиёсати ҳам кўплаб тузатишлар киритилади.

Социология инсонлар тасаввур қилиши мумкин бўлган барча ижтимоий тажрибаларни таҳлил қилиш имкониятига эга, яъни инсоннинг туғилишидан тортиб, технологиялардан фойдаланишгача, дунёни тарқатишга оид қарашлар ва маросимларгача тасаввур қилиш мумкин бўлган бутун ижтимоий тажрибаларни ўрганишдан иборатдир.

Барча амалий илмлар албатта антропоцентрик ҳисобланади. Социология ҳам бундан мустасно эмас. Коинот инсон манфаатлари учун махсус пайдо бўлиш ҳақида ўргатувчи эски антропоцентрик назария нафақат сохта, балки ҳалокатли ҳисобланади.

“Ҳақиқий илмий антропоцентризм жуда прогрессивдир, чунки у коинот зеро инсон манфаатларига жуда мос бўлганлигига қарамай, инсон ўзи унга мослашиши мумкин. Амалий социология асосан ушбу ҳақиқат билан боғлиқдир. Илоҳиёт ва метафизика босқичлари давомида инсон тафаккури табиатнинг яратувчисини ҳаёл қилиш билан банд бўлган. Амалий социология бошқа амалий фанлардан шуниси билан фарқ қиладики, у бир инсонни эмас, балки барча инсонларни қамраб олади”.³

Демак, ушбу фикр доирасидан келиб чиқиб, амалий социология мазкур тамойилларни кенг доирадаги инсонларга тушунарли деб ҳисоблайди, шу

¹ Каранг: Радклифф-Браун А.Р. Структура и функция в примитивном обществе. Очерки и лекции / Пер. с англ. – М.: Изд. фирма «Вост. литература» РАН, 2001. – С. 19-20.

² Charles Booth «Life and Labour of the People in London» Journal of the Royal Statistical Society Vol. 56, No. 4 (Dec., 1893), pp. 557-593 <https://www.jstor.org/stable/2979431>

³ Коломиец В. П. Социология массовой коммуникации в обществе коммуникационного избытия // Социологические исследования. – 2017. – № 6. – С. 3-14.

боис амалий социологиянинг фаолияти ушбу тамойилларга асосланган бўлиб, хаттоки бу соҳадан хабардор бўлмаган инсонлар ҳам уни тушуниши мумкин бўлади.

Амалий социология энг қадимий ва энг умумий атама ҳисобланади. Лестер Ф. Уорд юз йил илгари амалий социология тушунчасини “ақлли ва онгли аъзо ҳисобланган инсон ва жамият томонидан ижтимоий жараёнларни сунъий ўзлаштириш учун восита ва усуллар”¹ сифатида таърифлаган. Амалий социологияда қарорни қабул қилувчи шахс, мижоз ва кенг жамоатчиликни улар онгли равишда танлов амалга ошириши учун ижтимоий муаммолар, жараён ва шароитлар тўғрисида хабардор қилиши учун эмпирик жиҳатдан асосланган билимларни олиш мақсадида социологик билим ва тадқиқот кўникмалардан фойдаланилади.

Ўтган асрлар амалий социологияси маълумотларни тўплаш учун дастурларни ишлаб чиқган, сўнг фойдали изохли ва таҳлилий ҳисоботларни тайёрлаган. Амалий социология кенг маънода эҳтиёжларни баҳолаш, бозорни ўрганиш, демография ва унинг ижтимоий кўрсаткичлари каби баҳолаш бўйича тадқиқотларни қамраб олади, унга масалан, тиббиёт соҳасидаги рухий саломатлик, мураккаб организмлар, иш, таълим ва бошқа соҳаларга йўналтирилган социологик тадқиқотлар ҳам қиради.

Социология бизга индивидуал хулқ-атворни кенгроқ маънода ўрганишни, ижтимоий кучларни инсонларга қай тарзда таъсир кўрсатишини, ҳамда инсонлар ўз дунёсини яратиш усулларини ва ижтимоий ўзгаришларга эришиш учун мавжуд муносабатларни ўрганиш имконини беради. Шу маънода социология “тафаккурни ўзгартириш”ни ўзида намоён этади.

Амалий социология тарихи 150 йил ва тўртта ривожланиш босқичларини ўз ичига олади: биринчи босқич, социологиянинг пайдо бўлишидан то биринчи жаҳон урушигача – 1850-1920 йй., иккинчи босқич, илмий-объектив социология ва амалий социология ўртасидаги кураш – 1920-1940 йй. Иккинчи жаҳон урушидан қашшоқлик урушигача бўлган учинчи босқичда, молиялаштирилган тадқиқотларнинг ўсиши – 1940-1980 йй., ҳамда тўртинчи босқич, масъулиятлилик даврида янада мустақил бўлган амалий социологиянинг пайдо бўлиши – 1980-2005 йилларни ўз ичига олади.²

Огюст Конт (1798-1857) социологияни ижтимоий статика, яъни ижтимоий тартиб ва ижтимоий динамиканинг шарт-шароитларини ўрганиш, инсон тараққиёти ва эволюциясини ўрганишга ажратган.³ Контнинг фикрига кўра, жамиятга бўлган статик қараш социологиянинг асоси ҳисобланади, аммо динамик қараш нафақат энг қизиқарлироқ, у балки ўзининг фалсафий хусусиятидан келиб чиқиб энг кўзга кўринарли ҳисобланади, чунки у

¹ Ward, Lester F. (англ.)русск.. Applied Sociology. A Treatise on the Conscious Improvement of Society by Society (англ.). – New York, et al: Ginn & Co. (англ.) русск., 1906.

² Сивак Е.В. История оценочных исследований в образовании в США: аналитический обзор // Социология: методология, методы, математическое моделирование. – 2011.– №33. – С. 112-135.

³ Конт О. Дух позитивной философии: Слово о положительном мышлении. Пер. с фр. – Изд. 2-е. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. – С. 80. – (Из наследия мировой философской мысли: история философии).

инсоннинг узлуксиз ривожланиши ёки аксинча, босқичма-босқич ривожланишини англатади.

Герберт Спенсер (1820-1903) “амалий социология” соҳаси ривожланиши орқали, жамият ривожланишига ҳар қандай сунъий аралаштириш шаклларига қарши турган, ҳамда социологлар инсонларни, жамият мазкур турдаги илмий ишлар буюртмачиларининг аралашаувидан мустақил бўлишига ишонтириши лозим, дейди.¹

Спенсер “laissez faire” фаол тарафдори бўлган ва Дарвин “Турларнинг келиб чиқиши” деб номланган асарини ёзишидан бир неча йил олдин “энг яхши мослашганлар тирик қолади” иборасини уйлаб топган.² У ижтимоий дарвинизмнинг асосчиси ҳисобланади. Спенсернинг таъкидлашича, жамиятлар мажбурий милитаризмдан тинчилик индустриализмга (унда инсонлар ижтимоий ҳамжихатлигини вайрон қилмай туриб, эркин ҳолда бир жойдан иккинчи жойга ўтиши ва ўз ижтимоий муносабатларини ўзгартириши мумкин) айланди.

1961 йилда Элвин Гоулднер раҳбарлигида социал муаммоларни ўрганиш бўйича, амалий социология мавзусига эътибор қаратилиб, “Амалий социология: имконият ва муаммолар” деб номланган нашрда амалий социологий бўйича асосий мақолалари нашр қилинади.. Ушбу мақолаларда, аҳолининг турмуш тарзи, оила муаммолари, жиноятчилик ва унинг ижтимоий оқибатлари ва бошқа турли муаммолар бўйича амалий социологик тадқиқотлар, ҳамда амалий социологик тадқиқотларнинг имкониятлари ҳақида баён қилинади.

Бугунга келиб, амалий социология соҳасида етарли тажрибалар мавжуд бўлиб, жамиятнинг ривожланишида, ушбу соҳанинг ҳиссаси каттадир.

“КЕЛАЖАК БИЛАН ТЎҚНАШУВ” – ФУТУРОЛОГИК ҚАРАШЛАР

Хайдаров У. – ЎзМУ магистранти

Маълумки, социология жамиятнинг динамик ривожланишида инсониятнинг бир неча йиллик тарихий тараққиёти ва маданиятининг ажралмас таркибий қисми ҳисобланади. Фаннинг асосчиси Огюст Конт фикрича, социология бир бутун организм ҳисобланган жамият ҳақидаги барча билимларни бирлаштириш ва далилларни изчил ўрганиш орқали унга илмий асос бериши керак. Жамиятни бир бутун тизим сифатида ўрганиш ҳамда илмий воситалар ёрдамида таҳлил қилиш, ижтимоий муносабатларни мувозанатга келтириш социологиянинг асосий вазифаларидан эканлиги барчамизга аёндир.

¹ Спенсер Г. Основания социологии // Западно-Европейская социология XIX века:// Под ред. В.И. Добренкова. – М.: Издание МУБУ, 1996. – С. 212-236.

²Laissez-faire [лесэ-фэр],(с фр. — «позвольте-делать»), или принцип невмешательства,-экономическая доктрина, согласно которой государственное вмешательство в экономику должно быть минимальным. [Laissez faire et laissez passer](#) // [Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона](#) в 86 т. (82 т. и 4 доп.). – СПб., 1890-1907.

МУНДАРИЖА:

Кириш сўзи	3
І ШЎЪБА. СОЦИОЛОГИЯ ЗАМОН ВА МАКОНДА: СОЦИАЛ ХОТИРА, ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МАДАНИЯТ ВА ИНСОН ОМИЛИ	
<i>Бекмуродов М.Б.</i> Янги Ўзбекистонда маърифий жамият барпо этилмоқда	4
<i>Ташмухамедова Д.Г.</i> Роль гуманитарного образования школьников в условиях развития социальных сетей	8
<i>Рахимова Н.Х.</i> Жамоатчилик фикри социологиясини ўрганишнинг замонавий тенденциялари ва тадқиқий стратегиялари	11
<i>Инаков К.К.</i> “Социал давлат” назарияси ва унда инсон омили масалалари	20
<i>Алиқориев Н.С.</i> Ўзбекистонда социологиянинг кечаги куни, бугуни ва келажаги ҳақида	22
<i>Холбеков А.Ж.</i> К вопросу формирования культуры социологического мышления	25
<i>Умаров А.А.</i> Мамлакатимизда инсон омилини ривожлантиришда беш ташаббуснинг ўрни ва аҳамияти	27
<i>Убайдуллаева Р.Т., Холбеков А.Ж.</i> Насущные задачи социологии на свете новых вызовов времени	31
<i>Каланов К.К.</i> Дунёнинг ижтимоий манзарасини социологик тасаввур қилишда танқидий мушоҳаданинг ўрни	36
<i>Отамуродов С.С.</i> Ижтимоий-инновацион таракқиётда фаол ёшлар гуруҳининг шаклланишига таъсир этувчи омиллар	39
<i>Машиарипов Б.Р.</i> Фуқаролик жамияти контекстида ҳуқуқий маданиятнинг моҳияти	45
<i>Камалова Х.С.</i> Качество жизни старшего поколения как одно из приоритетных направлений социальной политики государства	47
<i>Жиянмуратова Г.Ш.</i> XX аср АҚШ ва Европа электорал социологияси тарихи	51
<i>Мингбаева Н.И.</i> Социология таракқиётда Шарқ мутафаккирлари ижтимоий қарашларининг ўрни	56
<i>Музрабов С.</i> Информационные технологии для прикладной деятельности социолога	58
<i>Нишанбаева Э.З.</i> Мамлакатимизда фуқаролик жамиятини ривожлантиришда ижтимоий шерикликнинг ўрни	61
<i>Ойбеков О.О.</i> Бошқарув кадрларининг салоҳиятини ошириш масалаларига доир	66
<i>Расулова Н.С.</i> Ижтимоий фикр – сиёсий партиялар фаолияти самарадорлигининг бош мезони	70
<i>Рашидова Ш.</i> Давлат инвестицион сиёсати – мамлакат ҳудудларини ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг муҳим шarti	73
<i>Сатторова А.К.</i> Бошқарув фаолияти профессионаллашув хусусиятларининг ретроспективлиги	75
<i>Файзиева Ф.Б.</i> Амалий социологиянинг ривожланиш тарихи	78
<i>Хайдаров У.</i> “Келажак билан тўқнашув” – футурологик қарашлар	80
<i>Ҳожиев З.Ф.</i> Давлат хизматчиси фаолиятини социологик баҳолашнинг айрим масалалари хусусида	82
<i>Шодмонқулова М.М.</i> Янги Ўзбекистоннинг ижтимоий жараёнларида либерализм ғоялари	86
<i>Эрназаров Б.О.</i> Глобаллашув даврида Ўзбекистонда ахборот сиёсати ва унинг асосий хусусиятлари	88